

Kentler için Küçük Sözlük

Bu yazıyla, okurların da katılabileceği, kentler için ortak kavram havuzu oluşturabilecek küçük bir sözlük oluşturmaya başlıyoruz: Maddeler, bilinen anlamların bir sözcük açıklaması gibi olabileceği gibi öznel bir bakış açısıyla yazılmış ve belki daha önce düşünülmemiş yeni anlamalara doğru düşündürücü fikirler de olabilir.

Akın Atauz

08/10/2022

Bu köşede genel olarak kentlerle, ama özel olarak **Türkiye**'deki kentlerle (metropol özellikleri olanlardan, kasabalara kadar bütün kentlerle) ve çoğu kez, güncel olan kentsel durumla veya sorunlarla ilgili yazılar/ küçük tartışma metinleri yer alıyor. Ama bazı haftalar farklı bir yaklaşımla (ve itiraf etmek gerekiyor ki oldukça öznel) küçük bir tanımlar listesi gibi de düşünülebilecek bir dizinin ilginç hatta belki de işe yarar olabileceğini düşünüyorum. Bu yazıların başlığı "Kentler için Küçük Sözlük" olacak. Belli bir terimle ilgili birer paragraflık açıklamalar olarak düşünülebilecek bu küçük sözlükteki tanımlar, tam ve eksiksiz olmayacak. Bazı durumlarda aynı terim/ konu/ başlıkla ilgili yeni paragraflar eklenebilecek veya gelişmelere göre yeni (düzeltilmiş/ geliştirilmiş) açıklamalar yapılmaya çalışılacak. Bu "sözlük", bir sözlük standardında olmayacak. Yani terimle ilgili son sözü söylemiş ve en geçerli, kalıcı, doğru ve eksiksiz tanımı getirmiş olmayacak. Daha çok ortak bir kavram havuzu oluşturabilmek için, tartışma başlıkları listesi gibi düşünülebilecek bir çalışma olacak.

Maddeler neyle ilgili olacak?

“Küçük Sözlük”ün bir yararı konu ya da kavramla ilgili bir tek paragrafın sağlayabileceği kesintili ama sıçramalarla çeşitlilik sağlayan yaklaşımın okuyucuyu sıkmaması, bir konu etrafında dolaşıp durduğu için giderek ağırlaşmadan güçlü (ama her zaman tartışmalı) ifadeleri, kapsamlı ama yoğunlaştırılmış düşünceleri derişik ve dinamik bir biçimde iletmek olacak.

İşlevi de (ya da o kadar iddialı olmasa da amacı), kolay okumayla hatta belki eğlenceli bir okumayla kent üzerine düşünmeyi yüreklendirmek olacak. Kentte (yaşadığımız kente veya dünyanın herhangi bir kentinde) gündelik olarak olup bitenleri anlamlandırabilmek için bazı kavramların nasıl işe yarayacaklarını keşfetmek vb. türünde küçük ve öznel kazanımlar sağlanabilecek.

Bu listede/ sözlükte yer alacak terimler/ kavramlar veya her türlü kentsel ögeler, gündelik yaşamda kentte geçerli olan bazı terim/ adlandırma/ mecaz veya sloganları vb. olabilir.

Düşünmeyi ve daha derli-toplu bir anlamın ortaya çıkabilmesini sağlamak için kavramları/ konuları sınıflandırmak yararlı olacak: Kentlerde barınma/ konut ile ilgili başlıklar, ulaşım ile kent içi dinamizmle ilgili başlıklar, ayrımcılıkla ilgili başlıklar, ekolojik durum ve kısıtlarla/ kirlenmeler veya korumalarla ilgili başlıklar, yoksullukla ilgili başlıklar, çalışma durumu/ çalışma ve üretim biçimleriyle ilgili başlıklar vb. gibi sınıflandırmalar yapılabilir.

Nasıl yazacağız?

“Küçük Sözlük”ün asıl ilginç ve eğlenceli yanı okuyucuların da kendi kentsel yaşamlarında gördükleri/ gözlemledikleri olaylar/ olgular ya da nesneler hakkında bir sözlük maddesi yazmaları için, burasın açık bir köşe gibi kullanılmasıyla sağlanabilir. Maddeler, bilinen anlamların bir sözcük açıklaması gibi olabileceği gibi öznel bir bakış açısıyla yazılmış ve belki daha önce düşünülmemiş yeni anlamalara doğru düşündürücü fikirler de olabilir. Metro herkesin bildiği ve kullandığı bir araç, ama bu araca başka bir

açından bakılması/ değerlendirilmesi; işlevlerin, belki fiilen olan ama bir tanım olarak daha önce kaydedilmemiş bir biçimde ifade edilmesi gibi olabilir.

Yukarıdaki paragrafları yazmak, yapılması düşünülen işin aşağı-yukarı “ekşi sözlük” gibi bir deneye ne kadar benzediğin düşündürdü. Gerçekten çok benzer bir öneri, ancak farkı şu ki sadece kente ve kentin mekansal ve toplumsal (ki zaten bu kavramlar ilişkilidir), gece ve gündüz, dururken ve hareket ederken vb. bütün hallerine bir bakış içerecek. Kesik-kesik ama belki ileride bir anlam bütünlüğü yaratarak kentlerin hallerine ve içinde bulunduğu durumun farklı kesimlerden, değerlendirme yaklaşımlarının gözünden nasıl algılandığına ve yorumlandığına dair derlemeler için bir birikim oluşturulabilir?

Bu son özellikler “Sözlük”ü galiba **Christopher Alexander**’in “*A Pattern Language (Bir Örüntü Dili)*” kitabına getirdi. Bu çok “kadim” kitaplar[1], insan yaşamındaki çok çeşitli kipleri/ davranışları/ yapma biçimlerini veya örüntüleri yapılarla ilişkilendirerek, oldukça öznel bir bakış açısıyla anlatıyor. Bir küçük örnek vermek gerekirse; kentsel ölçekte bazen “karnaval, sessiz yerler, ulaşılabilir yeşil, küçük kamusal meydancıklar, yüksek yerler, sokaklarda dans etmek, havuzlar ve ırmaklar, doğum yeri, kutsal yer” gibi örüntüler tanımlanıyor/ tartışılıyor. Ama kitapta tek yapı birimi ölçeğinde de “kalın duvarlar, odalar arasındaki dolaplar, güneş gören mutfak tezgahları, açık raflar, yoğun ve karışık kullanılan tezgahlar vb.” gibi yüzlerce örüntü anlatılıyor.

Galiba bu kitap hem olan-biteni anlama, hem de hayal kurma, nasıl bir kent istediğimize dair örüntüler ya da bir örüntü dili geliştirmek bakımından daha iyi bir örnek olacak.

Barınma ile ilgili terimlerle bir deneyelim:

Barınma

Gerçekte “konut sorunu” olarak ifade edildiğinden daha geniş yorumlanabilecek bir hak/ kentli hakkı olarak kabul edilen, mülkiyet ya da yasal bir koşul gerektirmeyebilecek ama mutlaka her insan-birey/ aile veya bir arada bulunan insan topluluğu/ canlı için sağlanması gereken bir hizmet. Hizmetin sağlanması bir kamu yönetimine (devlet ya da

belediye vb. gibi) düşen bir görev olabileceği gibi uluslararası bir örgütlenmeden yerel örgütlenmelere kadar herhangi sivil girişime de düşebilir. Terim, kar amacı ya da ekonomik bir amaç olmaksızın sağlanması gereken, gündelik yaşamı (en alt koşullarda/ standartlarda sağlasa bile) sürdürebilmek için gerekli fiziksel ve toplumsal-kültürel “barındırma” koşullarının oluşmasını gerektirir. Son cümleler daha çok sığınmacıları, ani göç akımlarını, afet durumunu, en yoksulları vb. çağrıştırıyor olabilir. Ancak barınma, bütün insanların ve diğer canlıların ihtiyacı olan ve birbirinden çok farklı biçimlerde ve düzeylerde, doğa koşullarına veya insan eliyle yaratılmış tehditlere karşı koruma sağlayan bir kabuğun (çadırdan-mağaradan, bütün konforları sağlanmış çatılı yapılara kadar) biyolojik ve psikolojik/ sosyal-psikolojik korumaları sağlamasıdır. Geçici veya kalıcı olabilir, ancak barınma canlıların hem en temel hakkı, hem de en genel ve öncelikli ihtiyacı olarak düşünülmeli ve her koşulda, örgütlü ya da örgütsüz bireyler ve kurumlar tarafından sürekli geliştirilebilecek bir biçimde düzenlenmelidir.

[Yukarıdaki örnekte görülebileceği gibi, barınma maddesi o kadar kapsamlı ki bir paragrafa asla sığabilecek gibi değil. Ama yine de kavramın özüne dair bazı özellikler yakalanmışsa daha ekolojik, daha sosyolojik, daha örgütsel ya da daha teknik (diyelim mimari vb.) bakımlarından ek sözlük maddeleri yazılarak daha kapsamlı bir anlamının sağlanması yoluna gidilebilir.]

Bir de konut başlığını (sosyal konut, toplukonut, gecekond, vb. türü özel halleri şimdilik bir yana bırakarak) deneyelim:

Konut

Konut, “ev” kavramına göre daha teknik veya daha nesnel olarak düşünülse bile içinde gündelik yaşamın bütün kiplerinin yer alabileceği, çok düşük yapı standartlarından çok üstün standartlara kadar insan/ aile/ küçük topluluk barınmasını sağlayacak fiziksel bir yapı olarak tanımlanabilir. Konut, kentsel bir hak olmakla birlikte, barınma kadar öncelikli bir hak olarak düşünülmeyebilir. Çünkü konut, genellikle toplumun içinde

bulunduğu ekonomik ve hukuki sisteme göre bir mal/ meta ya da nesne veya sağlanmış hizmet türü vb. olarak da kodlanmış olabilir. Konut, hem biyolojik gereksinimlerin ve günlük yaşam rutininde yerine getirilmesinde istenebileceklerin olası karşılıklarını mekansal olarak sağladığı gibi, ruhsal/ psikolojik olarak da (başta mahremiyet olmak üzere) gereksinimlerin insan onuruna yakışır bir düzeyde sağlayan bir fiziksel yapı olarak düşünülebilir. Ancak konut çoğu kez ( zellikle kapitalist toplumlarda) bir mal ve mülk olarak düşünülen ve konut gereksiniminin karşılanmasında mülk-konut yaklaşımının ön planda tutulduğu bir nesne olarak düşünülür ve planlanır ve kentsel rant yaratımı ve denetimi bakımından en işlevsel olan kentsel kullanıştır.

*

[\[1\]](#) **Christopher Alexander- Sara Ishikawa- Murary Silverstein** (1977), *A Pattern Language Towns Buildings Construction*, Oxford University Press, New York
Christopher Alexander (1979), *The Timeless Way of Buildig*, Oxford University Press, New York

Akın Atauz